

Roma Ryś-Jurek

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

**GOSPODAROWANIE ZASOBAMI I CZYNNIKAMI PRODUKCJI
W GOSPODARSTWACH ROLNYCH WEDŁUG WIELKOŚCI
EKONOMICZNEJ W POLSCE I UE W 2007 ROKU**

*THE RESOURCES' AND PRODUCTION FACTORS' MANAGEMENT
IN FARMS ACCORDING TO THE ECONOMIC SIZE IN POLAND
AND IN THE EU IN THE YEAR 2007*

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolne, czynnik produkcji, wielkość ekonomiczna

Key words: farm, production factor, economic size

Synopsis. Podjęto próbę przedstawienia gospodarowania zasobami i czynnikami produkcji w gospodarstwach rolnych według ich wielkości ekonomicznej w 2007 roku. Badanie przeprowadzono dla polskich indywidualnych gospodarstw rolnych na tle innych gospodarstw rolnych z 27 krajów Unii Europejskiej. Do obliczeń wykorzystano dane FADN. Aby pokazać różnice jakie istnieją między średnimi wynikami uzyskiwanymi w UE-27 i w Polsce przez gospodarstwa, zbadano również produkcję, dochody i wybrane wskaźniki efektywności wytwarzania w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Wstęp

Podstawowym celem istnienia dla indywidualnych gospodarstw rolnych jest produkcja. Aby ją relizować w sposób ciągły, gospodarstwa muszą wymieniać wytwarzane produkty na środki pieniężne. Pozyskane w ten sposób środki, gospodarstwa przeznaczają na odtworzenie zużytych w procesie produkcji zasobów i czynników wytwórczych [Poczta, Średzińska 2007]. Dlatego odpowiednie gospodarowanie zasobami i ustalenie korzystnych relacji w czynnikach wytwórczych jest jednym z podstawowych wyzwań, z którymi zmagają się zarządzający gospodarstwami rolnymi [Wasilewski, Wasilewska 2008]. Wynikiem podjętych przez nich decyzji jest osiągana przez gospodarstwo wielkość dochodu¹. Warto przy tym zaznaczyć, że wielkość dochodu z gospodarstwa rolnego w okresie bieżącym wpływa na poziom konsumpcji oraz na wzrost produkcji w przyszłym okresie [Poczta, Średzińska 2007, Ryś-Jurek 2009b]².

Dla gospodarstw rolnych z krajów należących do Unii Europejskiej (UE), członkostwo w niej daje szansę wprowadzenia zmian produkcyjnych, aby poprawiać relacje między czynnikami produkcji i wykorzystanie posiadanych zasobów [Poczta, Średzińska 2007]. Ponadto, gospodarstwa zmuszone są do ciągłego podnoszenia konkurencyjności przez sterowanie czynnikami produkcji, oszczędność kosztów [Gołaś, Kozera 2003, Ryś-Jurek 2009a].

Celem artykułu jest zbadanie gospodarki zasobami i czynnikami produkcji w gospodarstwach rolnych według wielkości ekonomicznej w Polsce, w porównaniu ze średnimi wynikami dla 27 krajów należących do Unii Europejskiej (UE) w 2007 roku.

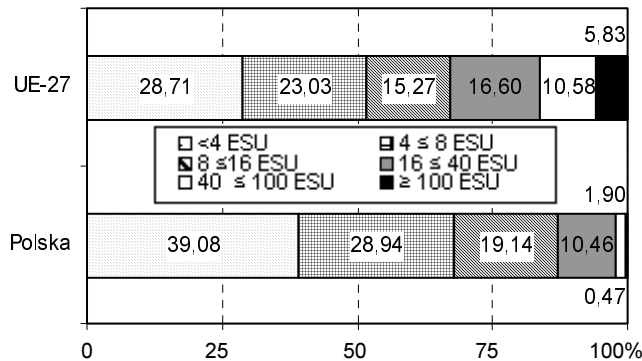
¹ Według Goraja i Mańki [2009]: „W praktyce można spotkać podobne gospodarstwa rolne położone w tym samym rejonie, uzyskujące znacząco różne dochody. (...) Skoro porównywalne, co do rozmiarów, położone w tym samym rejonie gospodarstwa uzyskały różne wyniki ekonomiczne, to musi oznaczać, że podjęte zostały w tych gospodarstwach odmienne i różnej jakości decyzje”.

² Należy dodać, że w rolnictwie reakcje produkcyjne są złożone. Produkcja zależy nie tylko od podjętych decyzji przez zarządzających gospodarstwami, ale także od przebiegu warunków wegetacyjnych, a więc od czynników losowych [Woś 2004].

Material i metodyka badań

Do badań wykorzystano dane pochodzące z sieci danych rachunkowości rolnej gospodarstw rolnych FADN (ang. *Farm Accountancy Data Network*), dotyczące indywidualnych gospodarstw rolnych z krajów UE-27 [FADN 2010]³. Analizy obejmowały rok 2007⁴. Badana próba gospodarstw rolnych z krajów UE-27 objęła ok. 90 000 gospodarstw, w tym z Polski – ok. 20 000. Próba ta jest reprezentatywna dla odpowiednio 5 076 430 gospodarstw z UE-27 i w tym 763 440 gospodarstw z Polski. Badanie wykonano dla 6 klas wielkości ekonomicznej stosowanych w Unii Europejskiej⁵. Żadnej z klas nie pominięto, bowiem różnice w strukturze wielkościowej gospodarstw rolnych bezpośrednio wpływają na rozpiętość badanych charakterystyk gospodarstw [Począta, Średzińska 2007]. Warto zaznaczyć, że próby indywidualnych gospodarstw rolnych według wielkości ekonomicznej w bazie FADN skonstruowane dla UE-27 i Polski różnią się pod względem struktury (rys. 1).

Dla gospodarstw, według ich wielkości ekonomicznej, przeprowadzono analizę wykorzystania zasobów i czynników produkcji. Podczas badań zastosowano metody analizy opisowej, porównawczej i podstawowe metody statystyki opisowej.

Rysunek 1. Struktura próby indywidualnych gospodarstw rolnych według wielkości ekonomicznej dla UE-27 i Polski w bazie FADN dla 2007 roku

Źródło: obliczenia własne na podstawie FADN 2010.

Wyniki badań

Zasoby i czynniki produkcji w indywidualnym gospodarstwie rolnym można podzielić, na ziemię, pracę i kapitał [Począta, Średzińska 2007]. Od tego też rozpoczęto badanie. Przedstawiono poszczególne zasoby i czynniki produkcji w indywidualnych gospodarstwach rolnych w UE-27 i w Polsce według wielkości ekonomicznej gospodarstwa w 2007 roku. Następnie przedstawiono produkcję, dochody i wybrane wskaźniki efektywności wytwarzania w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Posłużyło to pokazaniu różnic jakie istnieją między średnimi wynikami uzyskiwanymi przez gospodarstwa w UE-27 i w Polsce.

Według danych FADN [2010], średnia powierzchnia użytków rolnych w indywidualnym gospodarstwie rolnym w UE-27, w 2007 roku wyniosła 30,5 ha, a w Polsce tylko 17,28 ha (tab. 1). W różnych klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw zróżnicowanie średniej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie było wysokie. I tak, rozpiętość ta dla UE-27 wyniosła od ok. 6,2 ha do ponad 172 ha, a dla Polski aż od ok. 7,8 ha do ponad 453 ha. W UE-27 i w Polsce, wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa, następował wzrost udziału powierzchni dzierżawionej w całkowitej powierzchni gospodarstwa. Udział ten wyniósł od ok. 19 do ok. 70% dla UE-27 i od ok. 13 do ok. 62% dla Polski (tab. 1). W przypadku struktury użytkowania gruntów, w UE-27 średni udział gruntów ornych i plantacji trwałych w całkowitej powierzchni gospodarstwa wyniósł

³ Dane liczbowe pochodzące z bazy FADN nie oddają w pełni rzeczywistości, ale w chwili obecnej są jedynymi dostępnymi i ujednoliconymi informacjami o gospodarstwach rolnych. Umożliwiają również przeprowadzenie badania porównawczego polskich indywidualnych gospodarstw rolnych z gospodarstwami z innych krajów UE [Ryś-Jurek 2009b]. W bazie tej reprezentowane są gospodarstwa o różnych formach własności [FADN 2010].

⁴ Dane za 2007 rok są najnowszymi danymi w momencie przygotowywania tego artykułu [przyp. aut.]. Dane międzynarodowe publikowane są z dużym opóźnieniem, co związane jest z wieloszczeblową i pracochłonną procedurą weryfikowania danych FADN [Goraj, Mańko 2009].

⁵ Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego określona jest za pomocą europejskich jednostek wielkości (ang. *European Size Unit* – ESU). ESU obliczane jest na podstawie średniej z trzech lat Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej (ang. *Standard Gross Margin* – SGM), będącej różnicą pomiędzy wartością produkcji z danej działalności rolniczej a kosztami bezpośrednimi poniesionymi na jej wytworzenie [Czyżewski, Henisz-Matuszczak 2004, Wyniki standardowe ... 2006].

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące zasobów i czynników produkcji w indywidualnych gospodarstwach rolnych w UE-27 i Polsce w 2007 roku według wielkości ekonomicznej

Wyszczególnienie	Gospodarstwa rolne						
	bardzo małe < 4 ESU	małe 4 ≤ 8 ESU	średnio-małe 8 ≤ 16 ESU	średnio-duże 16 ≤ 40 ESU	duże 40 ≤ 100 ESU	bardzo duże >100 ESU	średnio
UE-27							
Ziemia							
Powierzchnia użytków rolnych [ha]	6,21	9,15	18,05	37,33	72,13	172,04	30,50
Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni gospodarstwa [%]	19,32	21,75	31,63	44,47	58,71	70,89	52,52
Udział gruntów ornych i plantacji trwałych w całkowitej powierzchni gospodarstwa [%]	61,84	65,46	57,34	51,06	54,94	70,52	60,62
Udział trwałych użytków zielonych w całkowitej powierzchni gospodarstwa [%]	38,16	34,54	42,66	48,94	45,06	29,48	39,38
Praca							
Nakład pracy ogółem [AWU]	1,58	1,20	1,39	1,57	2,06	5,04	1,71
Udział pracy własnej [%]	89,24	90,00	84,89	81,53	70,39	33,33	76,02
Udział pracy najemnej [%]	10,76	10,00	15,11	18,47	29,61	66,67	23,98
Kapitał							
Aktywa ogółem [euro]	42 216	111 234	183 740	337 425	606 138	1 534 004	275 333
Udział aktywów trwałych w aktywach ogółem [%]	82,44	77,74	83,14	82,72	80,67	77,40	80,08
Udział aktywów bieżących w aktywach ogółem [%]	17,56	22,26	16,86	17,28	19,33	22,60	19,92
Relacje między czynnikami produkcji							
Techniczne uzbrojenie pracy [euro/AWU]	22 025,90	7 2061,60	109 894,90	177 791,00	237 355,30	235 571,80	128 939,70
Uzbrojenie ziemi [euro/ha]	5604,00	9450,70	8462,80	7477,40	6778,7	6901,20	7229,00
Uzbrojenie pracy w ziemię [ha/AWU]	3,90	7,60	12,90	23,70	35,00	34,10	17,80
Polska							
Ziemia							
Powierzchnia użytków rolnych [ha]	7,75	11,59	19,22	35,40	73,90	453,14	17,28
Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni gospodarstwa [%]	13,29	16,31	21,85	30,90	38,78	61,84	27,49
Udział gruntów ornych i plantacji trwałych w całkowitej powierzchni gospodarstwa [%]	72,13	73,86	72,27	73,33	83,63	88,15	75,64
Udział trwałych użytków zielonych w całkowitej powierzchni gospodarstwa [%]	27,87	26,14	27,73	26,67	16,37	11,85	24,36
Praca							
Nakład pracy ogółem [AWU]	1,42	1,61	1,88	2,26	3,36	13,28	1,74
Udział pracy własnej [%]	91,55	92,55	90,43	82,30	57,74	9,71	86,21
Udział pracy najemnej [%]	8,45	7,45	9,57	17,70	42,26	90,29	13,79
Kapitał							
Aktywa ogółem [euro]	47 542,00	60 838,00	98 938,00	176 854,00	366 091,00	1 339 536,00	86 837,00
Udział aktywów trwałych w aktywach ogółem [%]	84,45	84,07	83,38	82,91	81,51	69,42	82,49
Udział aktywów bieżących w aktywach ogółem [%]	15,55	15,93	16,62	17,09	18,49	30,58	17,51
Relacje między czynnikami produkcji							
Techniczne uzbrojenie pracy [euro/AWU]	28 275,40	31 767,10	43 877,70	64 878,30	88 811,60	70 019,70	41 170,10
Uzbrojenie ziemi [euro/ha]	5180,80	4412,90	4291,90	4141,90	4038,00	2052,00	4145,60
Uzbrojenie pracy w ziemię [ha/AWU]	5,50	7,20	10,20	15,70	22,00	34,10	9,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie FADN 2010, Poczta, Średzińska 2007, Ryś-Jurek 2009b.

ok. 60,6%. Poziom ten przekraczały gospodarstwa poniżej 8 ESU (bardzo małe i małe) oraz powyżej 100 ESU (bardzo duże). Natomiast w Polsce średni udział gruntów orných i plantacji trwałych w całkowitej powierzchni gospodarstwa wyniósł ok. 75,6%. Tylko gospodarstwa powyżej 40 ESU (duże i bardzo duże), osiągnęły relatywnie wyższy ten udział w porównaniu z innymi klasami wielkości ekonomicznej.

W 2007 roku średni nakład pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym, w UE-27, był równy 1,71 AWU, a w Polsce 1,74 AWU⁶. W gospodarstwach należących do kolejnych klas wielkości ekonomicznej stwierdzono duże różnice w nakładach pracy. Dla UE-27 rozpiętość ta wyniosła od 1,58 do 5,04 AWU, a dla Polski od 1,42 do aż 13,28 AWU (tab. 1)⁷. Badając nakłady pracy należy zauważyć, że im większa była wielkość ekonomiczna gospodarstwa, tym wyższy występował udział pracy najemnej w nakładach pracy ogółem. Dla UE-27 średni udział pracy najemnej w nakładach pracy ogółem wyniósł ok. 24%, a dla unijnych gospodarstw powyżej 100 ESU aż 66,7%. Dla Polski średni udział pracy najemnej w nakładach pracy ogółem wyniósł 13,8%, ale już w przypadku polskich dużych gospodarstw (od 40 do 100 ESU) był równy ok. 42,3%, a dla polskich bardzo dużych gospodarstw (powyżej 100 ESU) wynosił aż ponad 90%.

W 2007 roku, średnia wartość aktywów ogółem w gospodarstwie rolnym w UE-27 wyniosła aż 275 333 euro, a w Polsce 86 837 euro (tab. 1). Wystąpiło również bardzo duże zróżnicowanie średniej wartości aktywów ogółem w gospodarstwie w zależności od klasy wielkości ekonomicznej. Dla UE-25 rozpiętość ta wyniosła od ok. 42 200 do ponad 1 530 000 euro, a dla Polski od ok. 47 500 euro do prawie 1 340 000 euro. Analizując strukturę majątku indywidualnych gospodarstw rolnych w UE-27 i w Polsce, zauważyć można dominację aktywów trwałych. Średni ich udział w 2007 roku przekraczał 80%⁸.

Dla dobrego funkcjonowania gospodarstwa rolnego ważne są relacje pomiędzy czynnikami produkcji⁹. Techniczne uzbrojenie pracy w 2007 roku wzrastało wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych, zarówno w UE-27, jak i w Polsce (tab. 1). Oznacza to, że wartość aktywów trwałych wzrasta w tych gospodarstwach szybciej niż zatrudnienie [Poczta, Średzińska 2007]. Inaczej sytuacja przedstawiała się dla uzbrojenia ziemi, które wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa w UE-27 wzrastało i malało, a w Polsce tylko malało. Nie musi to oznaczać złej sytuacji, gdyż wyższe wartości tego wskaźnika mogą oznaczać przeinwestowanie w gospodarstwach [Poczta, Średzińska 2007]. Ostatnia relacja – uzbrojenie pracy w ziemię – wzrastała wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa (tab. 1). Jest to odzwierciedlenie sytuacji, gdy większa liczba użytków rolnych przypada na 1 pełnozatrudnionego w analizowanych indywidualnych gospodarstwach rolnych [Poczta, Średzińska 2007].

Ostatnim etapem badania było przedstawienie produkcji i dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego oraz wybranych wskaźników efektywności wytwarzania w indywidualnych gospodarstwach rolnych w UE-27 i Polsce, w 2007 roku, według wielkości ekonomicznej (tab. 2). Ich poziomy mogą świadczyć o umiejętnym wykorzystywaniu posiadanych zasobów i czynników produkcji. W 2007 roku średnia wartość produkcji ogółem w indywidualnym gospodarstwie rolnym w UE-27 wyniosła aż 60 261 euro, a w Polsce tylko 27 346 euro (tab. 2). Wśród gospodarstw należących do różnych klas wielkości ekonomicznej można było zauważyć bardzo duże zróżnicowanie średniej wartości produkcji ogółem osiąganego w gospodarstwie. Ponadto, polskie indywidualne gospodarstwa rolne, według wielkości ekonomicznej osiągały wyższe średnie wartości w poszczególnych klasach. Rozpiętość dla polskich gospodarstw wyniosła od ok. 11 700 euro do

⁶ AWU (ang. *Annual Work Unit*) – jednostka przeliczeniowa nakładu pracy – w osobach pełnozatrudnionych = 2200 godzin na rok [Wyniki standardowe ... 2006].

⁷ Należy dodać, że polskie indywidualne gospodarstwa rolne z najwyższymi nakładami pracy, a więc gospodarstwa powyżej 100 ESU (bardzo duże) stanowiły tylko niecałe 0,5% próby dla Polski (rys. 1).

⁸ Według Poczty i Średzińskiej [2007]: „Przyczyn takiego stanu rzeczy upatrywać należy w specyficznych cechach sektora rolnego. Produkcja rolnicza wymaga zaangażowania dużej ilości środków trwałych, a ze względu na sezonowość produkcji utrudnione jest korzystanie z wypożyczonego sprzętu (zwiększone zapotrzebowanie na maszyny i urządzenia rolnicze w tym samym czasie we wszystkich gospodarstwach). (...) Należy sobie jednak zdawać sprawę także z negatywnych konsekwencji takiej struktury aktywów w postaci zmniejszenia elastyczności gospodarstwa czy też zwiększenia kosztów stałych”.

⁹ Wyliczono: techniczne uzbrojenie pracy (wartość aktywów trwałych przypadająca na 1 pełnozatrudnionego), uzbrojenie ziemi (wartość aktywów trwałych przypadająca na 1 ha użytków rolnych) i uzbrojenie pracy w ziemię (wartość użytków rolnych przypadająca na 1 pełnozatrudnionego [Poczta, Średzińska 2007].

Tabela 2. Wybrane dane dotyczące produkcji, dochodu i efektywności wytwarzania w indywidualnych gospodarstwach rolnych w UE-27 i Polsce w 2007 roku według wielkości ekonomicznej

Wyszczególnienie	Gospodarstwa rolne						
	bardzo małe < 4 ESU	małe 4≤8 ESU	średnio-małe 8≤16 ESU	średnio-duże 16≤40 ESU	duże 40≤100 ESU	bardzo duże >100 ESU	średnio
UE-27							
Produkcja i dochód z gospodarstwa							
Produkcja ogółem [euro]	7777,00	14 995,00	26 188,00	54 777,00	133 702,00	468 973,00	60261,00
Udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem [%]	57,71	72,85	64,59	55,07	47,99	53,03	54,23
Udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem [%]	39,60	23,57	30,31	39,09	46,87	42,12	40,84
Udział pozostałej produkcji w produkcji ogółem [%]	2,69	3,57	5,10	5,84	5,15	4,85	4,93
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego [euro]	3019,00	8133,00	12 334,00	22 372,00	45 223,00	110 451,00	19 558,00
Wskaźniki efektywności wytwarzania							
Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną [euro/AWU]	2338,00	7684,00	10 479,00	18 035,00	30 601,00	40 198,00	16 659,00
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na hektar użytków rolnych [euro/ ha]	486,00	889,00	683,00	599,00	627,00	642,00	641,00
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego bez dopłat na 1 ha użytków rolnych [euro/ ha]	270,00	573,00	370,00	271,00	289,00	312,00	319,00
Dochodowość aktywów [%]	7,15	7,31	6,71	6,63	7,46	7,20	7,10
Opłacalność produkcji [%]	131,24	155,42	134,95	122,98	118,47	113,25	119,66
Polska							
Produkcja i dochód z gospodarstwa							
Produkcja ogółem [euro]	11 717,00	16 522,00	30 219,00	60 569,00	144 950,00	666 771,00	27 346,00
Udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem [%]	51,11	59,25	52,04	50,61	60,89	68,88	55,61
Udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem [%]	46,80	39,67	46,99	48,66	38,52	29,84	43,26
Udział pozostałej produkcji w produkcji ogółem [%]	2,09	1,08	0,98	0,73	0,59	1,29	1,12
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego [euro]	4457,00	6068,00	11 442,00	23 969,00	53 688,00	139 413,00	9868,00
Wskaźniki efektywności wytwarzania							
Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną [euro/AWU]	3615,00	4262,00	6771,00	12 065,00	19 059,00	19 129,00	6706,00
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na hektar użytków rolnych [euro/ ha]	575,00	524,00	595,00	677,00	726,00	308,00	571,00
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego bez dopłat na 1 ha użytków rolnych [euro/ ha]	298,00	285,00	388,00	471,00	526,00	132,00	350,00
Dochodowość aktywów [%]	9,37	9,97	11,56	13,55	14,67	10,41	11,36
Opłacalność produkcji [%]	128,96	128,56	135,35	140,99	138,61	111,55	131,40

Źródło: jak w tab. 1.

ponad 666 770 euro, podczas gdy dla UE-27 od ok. 7770 do ponad 468 970 euro. W strukturze produkcji badanych gospodarstw w UE-27 i w Polsce dominowała produkcja roślinna. Średni jej udział w produkcji ogółem w UE-27 w 2007 roku wyniósł 54,23%, a w Polsce był równy 55,61 (tab. 2). Warto dodać, że w UE-27 wyższy niż średni poziom udziału produkcji roślinnej w produkcji ogółem odnotowały gospodarstwa do 40 ESU (od bardzo małych do średnio-dużych). W Polsce natomiast wyższe udziały produkcji roślinnej w produkcji ogółem miały gospodarstwa od 4 do 8 ESU (małe) i gospodarstwa od 40 do powyżej 100 ESU (duże i bardzo duże). Średni udział pozostałej produkcji w produkcji ogółem w UE-27 osiągnął prawie 5%, podczas gdy w Polsce w 2007 roku ok. 1¹⁰. W 2007 roku w UE-27 uzyskano średnio ok. 19 550 euro dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, a w Polsce tylko ok. 9860 euro (tab. 2). Wartość tego dochodu zwiększała się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. W UE-27 przedział ten zawierał się od ok. 3000 do ok. 110 400 euro, a dla Polski od ok. 4450 do ok. 139 400 euro.

Aby przedstawić wydajności pracy w unijnych i polskich gospodarstwach w 2007 roku, wykorzystano wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną (euro/AWU). Średnio w UE-27 wyniosła ona ok. 16 650 euro, a w Polsce ok. 6700 euro. Wskaźnik ten przyjmował tym wyższe wartości, im wyższa była klasa wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Dochodowość ziemi¹¹ wyniosła średnio 641 euro/ha w UE-27, a w Polsce – 571 euro/ha. Dodatkowo obliczono również dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego bez dopłat na hektar użytków rolnych (euro/ha) i okazało się, że w 2007 roku w UE-27 wyniósł on średnio 319, a w Polsce aż 350 euro/ha. Ponadto, z obliczeń wynika, że w UE-27 wyższe niż średnia wielkość wartości uzyskały gospodarstwa od 4 do 16 ESU (małe i średnio-małe), a w Polsce gospodarstwa od 8 do 100 ESU (średnio-małe, średnio-duże, duże). Aby zbadać efektywność wykorzystania zasobów zaangażowanych w działalność gospodarstwa, obliczono wskaźnik dochodowości aktywów¹². Średnia dochodowość aktywów w 2007 roku wyniosła 7,10% w UE-27, w Polsce aż 11,36% (tab. 2). Ponadto w UE-27, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa, zawierała się ona między 6,6-7,5%. Tymczasem w Polsce wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa dochodowość aktywów również wzrastała (z wyjątkiem gospodarstw bardzo dużych). Jeśli chodzi o opłacalności produkcji¹³, to w 2007 roku w UE-27 uzyskano niższe jej wartości, niż średnio w Polsce. Dla UE-27 średnia opłacalność produkcji była równa 119,66%, a dla Polski aż 131,40. W UE-27 najwyższą opłacalność produkcji mają gospodarstwa do 40 ESU (bardzo małe, małe, średnio-małe, średnio-duże), a w Polsce gospodarstwa od 8-100 ESU (średnio małe, średnio duże i duże).

Podsumowanie

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa miała duży wpływ na jego sposób wykorzystania zasobów i czynników produkcji w 2007 roku. Zarówno w UE-27, jak i w Polsce, wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej w gospodarstwie występowało zwiększone zapotrzebowanie na ziemię, pracę, kapitał. Również relacje między tymi czynnikami zmieniały się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Gospodarstwa większe miały wyższe techniczne uzbrojenie pracy i uzbrojenie pracy w ziemię, a niższe uzbrojenie ziemi. Są to ważne informacje dla zarządzających gospodarstwami, którzy chcieliby powiększyć wielkość ekonomiczną swoich gospodarstw.

W 2007 roku średnie wartości produkcji ogółem i dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskane w unijnym indywidualnym gospodarstwie rolnym były ponad dwukrotnie wyższe niż w polskim. W UE-27 najlepsze wskaźniki efektywności wytwarzania uzyskały gospodarstwa od 4 do 16 ESU, a w Polsce od 8 do 100 ESU.

¹⁰ Pozostała produkcja obejmuje m.in.: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, przychody z agroturystyki [FADN 2010].

¹¹ Dochodowości ziemi – to dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na 1 ha użytków rolnych [Ryś-Jurek 2009b].

¹² Dochodowość aktywów – to relacja dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego do aktywów ogółem [Ryś-Jurek 2009b].

¹³ Opłacalności produkcji – to relacja produkcji ogółem do kosztów ogółem [Ryś-Jurek 2009b].

Literatura

- Czyżewski A., Henisz-Matuszczak A.** 2004: Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Wyd. AE w Poznaniu, Poznań, s. 222.
- FADN 2010: [www.ec.europa.eu/agriculture/rica/index_en.cfm].
- Golaś Z., Kozera M.** 2003: Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania zmian struktury dochodowej indywidualnych gospodarstw rolnych. *Rocz. AR w Poznaniu*, CCCLVIII, Ekonomia, Poznań, s. 51-70.
- Goraj L., Mańko S.** 2009: Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Difin, Warszawa, 10, 79.
- Pocza W., Średzińska J.** 2007: Wyniki produkcyjno-ekonomiczne i finansowe indywidualnych gospodarstw rolnych według ich wielkości ekonomicznej na przykładzie regionu FADN Wielkopolska i Śląsk. [W:] Problemy rolnictwa światowego Rolnictwo i gospodarka żywnościowa Polski w ramach Unii Europejskiej (red. H. Mantteuffel-Szoego). *Zesz. Nauk. SGGW*, t. 2, XVII, Warszawa, s. 433-443.
- Ryś-Jurek R.** 2009a: The output, incomes and assets-capital relations in the individual farms. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, nr 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań, s. 177-188.
- Ryś-Jurek R.** 2009b: Wyniki ekonomiczne i finansowe indywidualnych gospodarstw rolnych według ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w UE-25 w 2006 roku na podstawie danych FADN. *Zag. Ekon. Rol.*, nr 4, s. 138-152.
- Wasilewski M., Wasilewska A.** 2008: Wyposażenie i efektywność czynników produkcji w przedsiębiorstwach rolniczych. *Rocz. Nauk. SERIA*, t. X, z. 3, s. 557-563.
- Woś A.** 2004: W poszukiwaniu modelu rozwoju polskiego rolnictwa. IERiGŻ, Warszawa, s. 50-51.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość rolną w 2005 roku. 2006: IERiGŻ-PIB, Warszawa, s. 15.

Summary

The aim of this paper is to research resources' and production factors' management in farms according to the economic size in Poland and in the EU in the year 2007. Research was based on the FADN database. This analysis was prepared for the individual farms from 27 countries of the EU.

The economic size of an individual farm had a considerable influence on their manner resources' and production factors' management. Both in the EU and in Poland, in the individual farms with larger economic size occurred a larger demand on land, work and capital. Also the relations among the production factors changed according to the farm's economic size. In the year 2007 the average values of total output and of family farm income obtained by EU's individual farm were c.a. two times higher than in Polish one. In the EU the best of production efficiency indicators had individual farms between 4 and 16 ESU, and in Poland farms between 8 and 100 ESU.

Adres do korespondencji:

dr Roma Ryś-Jurek
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Finansów i Rachunkowości
ul. Wojska Polskiego 28
60-637 Poznań
tel. (61) 848 71 17
e-mail: rys-jurek@up.poznan.pl